

Research Paper

Designing and validating the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran

Farhad Abdollahi¹, Shahram Ranjdoust^{2*}, Behboud Yarigholi³

¹. PhD Student of Curriculum Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran.

². Associate Professor, Department of Curriculum Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran. *Corresponding author.

³. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Azarbijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

Article Info:

Received: 2023/12/12

Accepted: 2024/01/03

PP: 1-20

Use your device to scan and read the article online:

DOI:10.22098/AEL.2023.14046.1374

Keywords:

transformation, humanities, curriculum planning, higher education

Abstract

Background and Objective: The aim of this research is Designing and validating the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran.

Research methodology: The research method is a mixed sequential exploratory type. In the qualitative part, data were collected and themes were determined with the help of Conventional Content Analysis, based on the opinion of specialists in the field of curriculum planning, educational management and philosophy of education. The participants were selected by the purposeful sampling method and finally, by conducting 15 interviews, the theoretical saturation limit was obtained. The data collection tool at this stage is a semi-structured interview. Thematic analysis of Brown and Clark (2013) was also used for data analysis. In the quantitative part, a researcher-made questionnaire was used to check the internal validity of the model. The statistical sample of 50 people was selected from the academic staff members in the field of educational sciences and using Convenience Sampling method. The reliability of the questionnaire was obtained using Cronbach's alpha equal to 0.85. The data were analyzed at two levels of descriptive statistics and inferential statistics using SPSS and PLS statistical software.

Findings: The finding of the qualitative part indicated the identification of 44 organizing themes and 16 inclusions. In the quantitative part, the human, technical, educational and executive components were approved, respectively with 21.731, 8.209, 33.55 and 17.133; Friedman's test was also used to rank each of the components.

Conclusion: The presented model can be used to present a common curriculum in the field of creativity and cooperation in higher education as well as shared value creation in educational environments

Citation: Abdollahi F, Ranjdoust S, Yarigholi B. (2024). Designing and validating the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Applied Educational Leadership*, 6 (1) (Special issue of leadership in higher education), 1-20. Persian [http://dx.doi.org/10.22098/AEL.2023.14046.1374]

*Corresponding author: Shahram Ranjdoust

Address: Associate Professor, Department of Curriculum Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran.

Tell: 09122471780

Email: Dr.Ranjdoust@gmail.com

Extended Abstract

Introduction:

Higher education is one of the infrastructures of the educational system of every country, whose task is to train specialized human resources in various fields, research and provide specialized services in various fields of science and technology of the society. The higher education system of any country is one of the effective factors in realizing its economic, social and cultural development policies. Provision and training of skilled and experienced manpower is the basis of all-round development of countries, production of knowledge and scholarly research, and conducting basic, developmental and applied research by universities and higher education centers (Heydari, 2018). University curricula should include courses and requirements that enhance the skills of graduates and prepare them for the challenging job market, experiential learning is very positive in this area (Journal of Applied Education Leadership, 2022). Curricula in higher education is one of the sub-systems that plays an essential role in the transformation of higher education and society. Because higher education is trying to achieve desired goals through approved curricula. Therefore, curricula are of particular importance as the most important input and beating heart of higher education. And they are considered one of the important elements and influential factors in determining the success and failure of higher education systems (Barnet and Coate, 2019). The most important mission of the humanities is to make a macro policy in society, and making a policy about the humanities means making a policy for civilization and the country. For this reason, humanities have a fundamental dimension, which means paying attention to the dimension of security and national interests of each country. Policy making in this strategic field in every country should be prioritized in national programs (Piri and Adib, 2018). Evolution in humanities and empowering society, the place of theory and method in the evolution of humanities, evolution in humanities, the role of elites in the evolution of humanities and international relations and its role in the advancement of humanities. Skill should be considered along with knowledge, and young people's minds should not be filled with theoretical issues. When an efficient scholar graduates, his course is related to society, and also the wisdom of useful science is based on theoretical reason and wisdom, and it is necessary to connect human sciences with wisdom (Khosropanah, 2022). The increasing changes in various dimensions of society and the expansion of human sciences and knowledge necessitate the need to revise and change the curricula. This necessity is felt more than ever in the higher education system. Transformation in each dimension of human life requires a strategic plan so that, in addition to standing up and managing challenges, it can lead to the creation of transformations such as human resistance in a planned manner and also involve various components of society to achieve the set goals (Wright et al., 2022). Although today, the need to conduct researches has a huge contribution to the increase of new knowledge; However, considering the small amount of research done related to the fundamental changes and developments in the field of humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system, it is felt that in the absence of designing and validating the ideal model in this field, fundamental changes in the curricula will not arise. Therefore, in this regard, the current research aims to answer the basic question that what is the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system? How reliable is this model.

Methodology:

The current research is practical in terms of its purpose, and qualitative and quantitative (combined or mixed) in terms of methodological issues and data collection. In the qualitative method, information has been collected using in-depth semi-structured interviews of experts in the field of curriculum planning and experts in the field of educational sciences. In this research, in the first stage, the traditional content analysis approach was used, and the content analysis of Brown and Clark (2013) was used to analyze and extract the components. The sampling method in the qualitative part was purposeful (criterion oriented). In this method, a criterion is considered. Based on this, the opinions of expert professors in the field of curriculum have been used, and in the present method, the criteria for selection are the academic staff members of the universities of Tabriz, Shahid Madani, Azarbaijan, Urmia, Farhangian University of Ardabil, Allameh Tabatabai University of Tehran, Khurazmi University of Tehran, Ferdowsi University of Mashhad, Shahid Chamran University of Ahvaz, Boali Sina University of Hamadan, who have the scientific rank of assistant professor or higher in the fields of curriculum planning, philosophy of education, educational management, or have a research work in the field of interest, use has been. The research method in the quantitative part for validation is modeling and correlation.

Designing and validating the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran

The statistical community includes experts in the field of curriculum planning and experts in the field of compiling upstream documents. 50 members of the statistical population were selected as a sample using the available method. A researcher-made questionnaire was used to collect information. The questionnaire includes two parts; The first part of the characteristics of humanities curriculum elements includes goals, content, method and evaluation, which forms the desired model, and the second part is the questions related to the validation of the designed model. The validity of the questionnaire has been confirmed by professors and experts in the field of curriculum planning, and the reliability of the tool has been confirmed by measuring Cronbach's alpha and composite reliability. The total value of Cronbach's alpha was 0.85, which is above 0.7, and it can be concluded that the model has good reliability and internal consistency. Also, the total composite reliability value is 0.88 and is above 0.7, which shows that the model has good composite reliability. Therefore, the measurement models have good reliability.

Results:

In order to rank each of the components related to the design and validation of the optimal transformation model, the Friedman test was used, the results of which are presented in Table 1.

Table 1: Friedman's average rank of research variables

Dimensions	Average	rank	Dimensions	Average	rank
Educational technology	6.74	15	Educational plans	7.72	12
needs assessment	8.93	5	Evaluation and control	8.21	9
flexibility	6.44	16	creativity and innovation	8.16	10
Equipment and facilities	10.52	3	Mission	10.57	2
Characteristics of learners	8.63	6	Cooperation and participation	10.83	1
Characteristics of teachers	8.38	8	Research	8.55	7
Content features	9.76	4	Support and support	8.15	11
Educational styles and methods	6.89	14	upstream documents	8.34	13

Based on this and according to table 1, the factor of cooperation and participation with an average rank of 10.83 is in the first place and mission factors with a value of 10.57, equipment and facilities with a value of 10.52, content characteristics with a value of 76. 9 and needs assessment are also in the next ranks with a value of 8.93. The results of prioritization showed that the highest average is related to cooperation and participation, mission and equipment and facilities.

Discussion and conclusion

The aim of the current research is to design and validate the optimal model of transformation in humanities with an emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran. For this purpose, a semi-structured (in-depth) interview was used to collect data, and thematic analysis of [Brown and Clark \(2013\)](#) was used to analyze the data; In the initial coding stage, 467 primary codes were extracted from the interviews. Then, in the stage of identifying the themes, considering that 207 extracted codes were repeated, these codes were combined and only different codes remained, and a total of 260 codes were obtained by the researcher, and finally 44 organizing themes and 16 comprehensive themes were identified and extracted. became. The comprehensive themes obtained are: 1- educational technology, 2- needs assessment, 3- flexibility, 4- equipment and facilities, 5- characteristics of learners, 6- characteristics of teachers, 7- characteristics of content, 8- Educational methods and methods, 9- Educational plans, 10- Evaluation and control, 11- Creativity and innovation, 12- Mission, 13- Cooperation and participation, 14- Research and research, 15- Support and 16- Upstream documents. The results of prioritizing the components also showed that the highest average is related

Designing and validating the optimal model of transformation in humanities with emphasis on the curriculum in the higher education system of the Islamic Republic of Iran

---

to cooperation and participation, mission and equipment and facilities. Higher education, as a social system, requires the participation and cooperation of all parts of the system. This system cannot effectively implement the education and training process without the effective participation of people and employees in scientific, cultural, economic and emotional dimensions. Although participation in higher education affairs has been carried out in various forms since the past and has not been stopped in any period, in contrast to the continuation of this matter, what is needed today more than ever is the investigation of the characteristics of participation and its pathology. This is the reason why many researchers and specialists in the topic of participation believe that this term is not a new concept, but it should be viewed with a new perspective. This term is a way of managing affairs according to the new and powerful active forces of today's world. The purpose of participation is to increase productivity from an economic point of view, from a psychological point of view, to recognize human values, and from a social point of view, to strengthen the sense of cooperation of people by giving them authority in the decision-making process, which will reduce the existing conflicts and the parties, having The right and equal opportunity to exchange opinions and make decisions about issues should be considered as belonging to a single group. In participation, all people develop new skills in themselves. These core competences are: self-management, critical thinking, communication skills, mutual learning ability and flexible decision-making, which are necessary conditions for successful participation and all humans need it. Also, the presented model can be used as a framework for creating a joint curriculum in the field of creativity and cooperation in higher education, as well as joint value creation in educational environments.

Reference:

- Barnett, R.; Coate, K. (2019). *Engaging the curriculum in higher education*. Maidenhead: SRHE/OpenUniversity Press.
- Heydari Sh. (2020). Identifying, compiling and validating indicators and rating dimensions of universities and higher education institutions. *Educational planning studies*, 8(15), 229-251. <https://doi.org/10.22080/eps.2019.2500> . (Persian)
- Journal of Applied Education Ledership (2022). Designing the model of internship curriculum for university technical engineering courses, 4(13), 59-78. <https://doi.org/10.22098/ael.2023.12332.1230>. (Persian)
- Khosropanah, A. (1402). Transformation in human sciences and its role in the progress of Islamic Iran, Conference on Transformation in Human Sciences, Arak University. (Persian)
- Piri, R., Adib, Y. (2018). The optimal model of the curriculum for the pre-primary period. *Journal of Educational Sciences*, 5, 53-82. (Persian)
- Wright, C., Ritter, L. J., & Wisse Gonzales, C. (2022). *Cultivating a collaborative culture for ensuring Sustainable Development Goals in higher education: An integrative case study*. Sustainability, 14(3), 12-37. <https://doi.org/10.3390/su14031273>

مقاله پژوهشی

طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران

فرهاد عبدالمهی^۱، شهرام رنجدوست^۲، بهبود یاریقلی^۳

۱- دانشجوی دکتری تخصصی رشته برنامه‌ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران.

۲- دانشیار گروه برنامه‌ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران. نویسنده مسئول.

۳- دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۸/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۸/۲۷

شماره صفحات: ۲۰-۱

چکیده

مقدمه و هدف: طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران است.

روش شناسی پژوهش: روش پژوهش آمیخته از نوع اکتشافی متوالی است. در قسمت کیفی، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی عرفی، براساس نظر متخصصان حوزه برنامه‌ریزی درسی، مدیریت آموزشی و فلسفه تعلیم و تربیت داده‌ها گردآوری و مضامین تعیین شدند. مشارکت کنندگان با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و در نهایت با انجام ۱۵ مصاحبه، حد اشباع نظری به دست آمد. ابزار گردآوری داده‌ها در این مرحله، مصاحبه نیمه ساختارمند است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۱۳) استفاده شده است. در بخش کمی برای بررسی اعتبار درونی مدل، از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. نمونه آماری به تعداد ۵۰ نفر از اعضای هیات علمی در حوزه علوم تربیتی و به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرانباخ معادل ۰/۸۵ بدست آمد. داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی (تحلیل عاملی تاییدی) و با استفاده از نرم افزارهای آماری SPSS و PLS تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش در بخش کیفی بیانگر، شناسایی ۴۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۶ مضمون فراگیر بود. در بخش کمی، مولفه‌های انسانی، فنی، آموزشی و اجرایی به ترتیب با مقدار ۲۱/۷۳۱، ۲۰۹/۸، ۳۳/۵۵ و ۱۷/۱۳۳ مورد تایید قرار گرفت؛ برای رتبه‌بندی هر یک از مولفه‌ها نیز از آزمون فریدمن استفاده شد.

بحث و نتیجه‌گیری: الگوی ارائه شده به عنوان چهارچوبی برای ایجاد برنامه درسی مشترک در زمینه خلاقیت و همکاری در آموزش عالی، همچنین ارزش آفرینی مشترک در محیط‌های آموزشی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید:

DOI:10.22098/AEL.2023.14046.1374

واژه‌های کلیدی:

تحول، علوم انسانی، برنامه درسی، آموزش عالی.

استناد: عبدالمهی، فرهاد؛ رنجدوست، شهرام؛ و یاریقلی، بهبود. (۱۴۰۲). طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران. (ویژه نامه رهبری در آموزش عالی)، ۱۶(۱)، ۱-۲۰.

[<http://doi.org.10.22098/AEL.2023.14046.1374>]

*نویسنده مسئول: شهرام رنجدوست

نشانی: دانشیار گروه برنامه‌ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

تلفن: ۰۹۱۲۲۴۷۱۷۸۰

پست الکترونیکی: Dr.Ranjdoust@gmail.com

آموزش عالی یکی از زیر ساخت‌های نظام آموزشی هر کشور است که وظیفه آن تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه‌های مختلف، پژوهش و ارائه خدمات تخصصی در حوزه‌های متنوع علم و فناوری جامعه است. نظام آموزش عالی هر کشور یکی از عوامل موثر در تحقق سیاست‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن به شمار می‌رود. تأمین و تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآزموده به عنوان اساس توسعه همه جانبه کشورها، تولید دانش و دانش پژوهی و انجام تحقیقات بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی صورت می‌گیرد (Heydari, 2020). برنامه‌های درسی دانشگاه باید شامل دوره‌ها و الزاماتی باشد که مهارت‌های فارغ‌التحصیلان را افزایش داده و آنها را برای بازار کار چالش برانگیز آماده کند، یادگیری تجربی در این زمینه بسیار مثبت است (Journal of Applied Education Leadership, 2022). برنامه‌های درسی در آموزش عالی یکی از زیر نظام‌هایی است که نقش اساسی در متحول شدن آموزش عالی و جامعه دارد. زیرا آموزش عالی از طریق برنامه‌های درسی مصوب در تلاش است به اهداف مطلوب دست یابد. بنابراین برنامه‌های درسی به عنوان مهم‌ترین درونداد و قلب تپنده آموزش عالی اهمیت خاصی دارد. و یکی از عناصر مهم و عوامل تاثیرگذار در تعیین موفقیت و شکست نظام‌های آموزش عالی محسوب می‌شوند (Barnet & Coate, 2019). توسعه و گسترش علوم انسانی نقش راهبردی در توسعه و پیشرفت دانش و فن‌آوری جوامع مختلف دارد و همین نکته ضرورت جستجو از عوامل تسهیل‌کننده و موانع بازدارنده رشد و بالندگی علوم انسانی را مورد تأکید قرار می‌دهد. بررسی وضعیت موجود دروس علوم انسانی در ایران نمایانگر این حقیقت است که علوم انسانی جایگاه خاص خود را در زندگی فردی و جمعی از دست داده است. وجود مشکلات درونی و بیرونی از جمله موانعی است که بویژه طی سالیان اخیر بر پیکره‌ی این حوزه علمی کشور سایه انداخته و علی‌رغم وجود سوابق متممادی درخشان علمی و ادبی در ایران گذشته، متأسفانه کشور ایران در دوره‌های اخیر در مقایسه با پیشرفت‌های علمی، پژوهشی غرب، از این بابت با رکود و پسرفت مواجه شده است (Marefvand et al, 2018). مهم‌ترین رسالت علوم انسانی، خط‌مشی‌گذاری کلان در جامعه است و خط‌مشی‌گذاری درباره‌ی علوم انسانی یعنی خط‌مشی‌گذاری تمدن و کشور است. به همین دلیل علوم انسانی دارای بعدی بنیادی یعنی توجه به بعد امنیت و منافع ملی هر کشور است. خط‌مشی‌گذاری در این حوزه راهبردی در هر کشوری باید در اولویت برنامه‌های ملی قرار گیرد (Piri & Adib, 2018). تحول در علوم انسانی و توانمندسازی جامعه، جایگاه نظریه و روش در تحول علوم انسانی، تحول در علوم انسانی، نقش نخبگان در تحول علوم انسانی و روابط بین‌الملل و نقش آن در پیشرفت علوم انسانی است. مهارت باید در کنار دانش مورد توجه باشد و نباید ذهن جوانان با مسائل تئوری پر شود. وقتی دانشجوی عالم کارآمد فارغ‌التحصیل می‌شود که رشته درسی او با اجتماع در ارتباط باشد و همچنین حکمت علم نافع، مبتنی بر عقل نظری و معاد است و پیوند علوم انسانی با حکمت ضروری است (Khosropanah, 2022). تحول در هر یک از ابعاد زندگی انسان، نیاز به برنامه‌ای راهبردی دارد تا بتواند علاوه بر ایستادگی و مدیریت چالش‌ها، منجر به ایجاد تحولاتی مانند مقاومت انسانی به صورت برنامه‌ریزی شده و اجزای مختلف جامعه را نیز برای تحقق اهداف تعیین شده با خود همراه نماید (Wright et al, 2022). آموزش عالی به عنوان یک حوزه تخصصی زیر سیستم‌ها و قلمروهای متعدد از جمله پژوهش، آموزش، مشاوره، ارزیابی، برنامه‌های درسی و غیره را شامل می‌شود و ارتقاء آن نیازمند یک جهت‌گیری راهبردی، توسعه‌ای و اتخاذ سیاست‌هایی مبتنی بر رشد و ارزشیابی متناسب با تحولات محیطی موجود و بهره‌گیری از آن است در این بین علوم انسانی به دلیل ارائه چشم‌اندازی روشن از جوامع، این امکان را فراهم می‌سازد تا با درک فرهنگ‌ها، بنیادهای اندیشه‌ای و نظام افکار بتوان به بینشی جامع دست یافت که برای تجدید قوای موتور مولد کشورها لازم و ضروری است (Teichler, 2015). علوم انسانی در برگزیده بخش‌های مشترک از تجارب انسانی است و از آنجا که به فرهنگ و ارتباطات همه جوامع مربوط می‌گردد، زمینه پیوند انسان‌ها را به همدیگر فراهم می‌سازد (Azizi, 2009). علوم انسانی از نظر شاخص‌های کمی (تعداد دانشجویان و اعضای هیات علمی) بزرگ‌ترین بخش آموزش عالی کشور محسوب می‌گردد که بیشترین تعداد دانشجو و استاد را در خود جای داده است، نظام آموزش عالی کشور در ارتباط با این حوزه علمی همواره با مسائل و مشکلاتی دست به‌گریبان بوده است که تداوم آن چالش‌ها و نارسایی‌ها، کاهش منزلت علمی و پژوهشی این نظام مهم و افت شدید کیفیت آموزش، تدریس و پژوهش را در مراکز دانشگاهی در پی داشته است (Pariad & Maleki, 2016). اگرچه اغلب علوم

انسانی و سیاسی به طور رسمی در نظام آموزشی بیشتر از طریق کتاب‌های درسی انجام می‌گیرد، باید متذکر شد که تربیت اجتماعی و سیاسی به صرف وجود یک کتاب درسی تحت این عناوین کافی به نظر نمی‌رسد و این تربیت‌ها نمی‌تواند یک درس را به طور کامل پوشش دهد (Barghi & Maleki, 2014). این وضع به طور چشمگیری در بعضی از کشورها تجربه شده است، مثلاً در ژاپن و آلمان پس از جنگ جهانی دوم، مدارس به تحمیل ارزش‌هایی پرداختند که با باورها و ارزش‌های سنتی مردم آن کشورها سازگار نبود. این تضاد ارزشی، مشکلات جدی اجتماعی پدید آورد؛ به طوری که نظام‌های آموزشی به تجدید نظر اساسی در اهداف، ساختار مدیریت و برنامه‌های آموزشی خود تن در دادند (Mehrmohammadi, 2012). اهمیت علوم انسانی در پیشرفت و ارتقای سطح کیفی جامعه از یک سو و رشد نیافتگی و بی‌توجهی به این علوم از سوی دیگر موجب آسیب جدی به بعد انسانی و اجتماعی جامعه شده است این آسیب تا حد زیادی پیامد نا کارآمدی نیروی انسانی متخصص در این حوزه از علوم است. دانشگاه به عنوان قطب اصلی تربیت نیروی انسانی نقش مهمی در این زمینه دارد و در صورتی می‌تواند به رفع این معضل کمک کند که با آموزش اثربخش، زمینه پرورش شایستگی های فردی دانشجویان علوم انسانی را فراهم آورد (Salimi Chochi, 2012). تحول اساسی و پایدار در هر جامعه در گرو متحول شدن نظام تعلیم تربیت آن جامعه است. ماهیت در حال تغییر جهان امروز باعث شده است که آموزش در قرن بیست و یکم بیش از هر چیزی خود را با این تغییرات همگام سازد. برنامه‌های درسی آموزشی از جمله عوامل و عناصری هستند که در تحقق بخشیدن به اهداف آموزش نقش بسزایی دارند، بر این اساس برنامه‌های درسی که قلب مراکز آموزش و پرورش به شمار می‌آیند آیینة نقش‌ها و اهداف آموزش و شایسته توجه دقیق هستند (Altbach, 2014).

Elhamian et al (2019) به بررسی و طراحی الگوی اجرای برنامه درسی تربیت معلم مبتنی بر اسناد تحولی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران " پرداختند. پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی اجرای برنامه درسی تربیت معلم مبتنی بر اسناد تحولی آموزش و پرورش نظام جمهوری اسلامی ایران انجام یافته است. روش این پژوهش اسنادی- تحلیلی بود. جامعه مورد مطالعه کلیه اسناد بالادستی نظام جمهوری اسلامی ایران، شامل مبانی نظری سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی و نقشه جامع علمی کشور در افق ۱۴۰۴ بود. نتایج نشان داد که ویژگی‌های مجری و مخاطب اجرای برنامه‌ی درسی شامل ویژگی‌های اخلاقی، حرفه‌ای و فردی بود. ویژگی‌های برنامه درسی شامل ویژگی‌های هویتی و حرفه‌ای بود، دو ویژگی ذهنی (فضای زمینه) و عینی (واقعیت زمینه) ویژگی‌های زمینه برنامه درسی را تشکیل دادند و در تعامل عناصر اجرای برنامه‌ی درسی دو ویژگی ذهنی (پنهان) و عینی (آشکار) شناسایی شدند. همچنین نتایج حاصل از تحقیق (Kosravi et al 2016) در مورد آسیب شناسی نوآوری در مدل های مختلف برنامه درسی آموزش عالی " نیز نشان داد که آیین نامه واگذاری اختیارات برنامه ریزی درسی به دانشگاه‌ها در عمل مورد پذیرش قرار نگرفته و همچنین نوآوری‌های برنامه درسی در آموزش عالی برای اجرا باید به مولفه های متعددی توجه داشته باشد. (Barghi & Maleki 2014) در تحقیقی به طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه درسی مساله محور در دانشگاه‌های الکترونیکی؛ مطالعه ترکیبی " پرداختند. یافته ها نشان داد که تعداد عناصر در برنامه درسی الکترونیکی مساله محور را می‌توان در ۱۱۴ زیرمقوله و ۱۲ مقوله محوری طبقه بندی کرد. به غیر از ۴ شاخص که از نظر متخصصان دارای اهمیت متوسط به پایین تشخیص داده شد، بقیه شاخص‌ها به میزان زیاد و خیلی زیاد در الگوی مطلوب برنامه درسی مساله محور اهمیت داشتند.

(Norman et al 2016) در پژوهشی تحت عنوان "یک مدل برنامه‌ریزی و اجرای تغییر آموزشی در آموزش عالی در بوتسوانا" انجام دادند نتایج حاصل از تحقیق، نشان داد متغیرهای زیر یعنی برنامه درسی، الزامات شغلی، نقش توانمند سازی، تجربه‌کاری، سطح تحصیلات، پیش بینی کننده‌های مهم و موثر در برنامه درسی هستند. (Mirshah gafari & Kalbasi 2009) در بررسی خود با عنوان "برنامه درسی اخلاق مدار با رویکرد تربیت منش عناصر اصلی یک برنامه درسی اخلاق مدار" را تشریح کرده است. در این پژوهش براساس رویکرد تربیت منش ویژگی های عناصری مانند هدف، محتوا، ارزشیابی و نقش معلم ترسیم شده است.

با این اوصاف تاثیر نقش برنامه های درسی مطلوب و جامع درباره طراحی الگوی بهینه تحول در علوم انسانی دو چندان می شود به بیان روشن تر کمبود برنامه های درسی کافی و مناسب و نبود الگویی مطلوب، یکی از عواملی است که منجر به ایجاد مسائل گوناگون در علوم انسانی می شود. با توجه به مطالب ذکر شده، اگرچه امروزه لزوم انجام پژوهش ها، سهم عظیمی در افزایش دانش نو برعهده دارند؛ اما با توجه به حجم اندک تحقیقات به عمل آمده مربوط به تغییر و تحولات اساسی در حوزه علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی احساس می شود، در صورت عدم طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب در این حوزه، تغییرات اساسی در برنامه های درسی بوجود نخواهد آمد. بنابر این در این راستا، تحقیق حاضر در صدد پاسخ به این سوال اساسی است که الگوی بهینه تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی کدام است؟ این الگو از چه میزان اعتبار برخوردار است؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از بعد موضوع گیری روش شناختی و گردآوری داده ها، کیفی و کمی است. در روش کیفی اطلاعات با استفاده از مصاحبه ی نیمه ساختارمند عمیق از متخصصان در حوزه برنامه ریزی درسی و خبرگان در حوزه علوم تربیتی جمع آوری شده است. در این پژوهش در مرحله نخست از رویکرد تحلیل محتوای عرفی و جهت تحلیل و استخراج مولفه ها از تحلیل مضمون (Bravn & Clarke, 2013) استفاده شده است. روش نمونه گیری در بخش کیفی، از نوع هدفمند (ملاک مدار) بود. در این روش یک ملاک یا معیاری مورد ملاحظه قرار می گیرد. بر این اساس از نظرات اساتید صاحب نظر در حوزه برنامه درسی استفاده شده است که در روش حاضر ملاک انتخاب استفاده از اعضای هیات علمی دانشگاه های تبریز، شهید مدنی آذربایجان، ارومیه، دانشگاه فرهنگیان اردبیل، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، دانشگاه خوارزمی تهران، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشگاه بوعلی سینا همدان، که دارای مرتبه علمی استادیار به بالا در رشته های برنامه ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت، مدیریت آموزشی بوده و یا دارای اثر پژوهشی در زمینه موضوع مورد نظر هستند، استفاده شده است. روش پژوهش در بخش کمی جهت اعتباریابی، از نوع مدل یابی و همبستگی می باشد. جامعه آماری شامل متخصصان حوزه برنامه ریزی درسی و صاحب نظران در حوزه تدوین اسناد بالادستی می باشد. ۵۰ نفر از اعضای جامعه آماری به عنوان نمونه با استفاده از روش در دسترس انتخاب شدند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. پرسشنامه مورد نظر شامل دو قسمت می باشد؛ قسمت اول ویژگی های عناصر برنامه درسی علوم انسانی شامل اهداف، محتوا، روش و ارزشیابی است، که الگوی مورد نظر را تشکیل می دهد و بخش دوم سؤالات مربوط به اعتبارسنجی الگوی طراحی شده می باشد. روایی پرسشنامه توسط اساتید و خبرگان در حوزه برنامه ریزی درسی مورد تایید قرار گرفته و پایایی ابزار از طریق اندازه گیری آلفای کرونباخ و پایایی مرکب تایید شده است. مقدار کل آلفای کرونباخ ۰/۸۵ بدست آمده که بالای ۰/۷ می باشد و می توان استنباط نمود که مدل از پایایی و سازگاری درونی خوبی برخوردار است. همچنین مقدار کل پایایی مرکب ۰/۸۸ بدست آمده و بالای ۰/۷ می باشند، نشان می دهد که مدل از پایایی ترکیبی خوبی برخوردار است. بنابراین مدل های اندازه گیری از پایایی مطلوبی برخوردارند.

یافته های پژوهش

یافته های جمعیت شناختی نشان می دهد که ۶/۷ درصد از پاسخگویان دارای مرتبه ی استاد، ۱۳/۳ از پاسخگویان دارای سابقه بین ۵ تا ۱۰ سال، ۳۳/۳ درصد از پاسخ دهندگان دارای سابقه ۱۱ تا ۱۵ سال و ۲۶/۷ درصد از پاسخ دهندگان دارای سابقه کاری بیشتر از ۱۵ سال می باشند.

در این بخش تحلیل های حاصل از مصاحبه های اساتید صاحب نظر در حوزه برنامه درسی با مشاهده و بررسی فرآیند ساخت، با استفاده از تحلیل مضمون (Bravn & Clarke, 2013) به دست آمد.

مرحله اول) آشنایی با داده‌ها: در این بخش از پژوهش محقق تلاش داشته تا با عمق و گستره محتوایی داده‌ها آشنا شود. بنابراین بعد از انجام هر مصاحبه و ضبط گفتگوها متن مصاحبه‌ها پیاده و بازخوانی مکرر داده‌ها و مصاحبه‌ها بصورت فعال برای جست و جوی معانی و الگوها انجام شد.

مرحله دوم) استخراج کدهای اولیه: در این مرحله بعد از خواندن مصاحبه‌ها و آشنایی دقیق با آنها کدهای اولیه از مصاحبه‌ها استخراج گردید. در این مرحله ۴۶۷ کد اولیه از مصاحبه‌ها حاصل شد.

مرحله سوم) شناسایی تم‌ها: در این مرحله پژوهشگر در هنگام تحلیل داده‌ها و کدها، به دنبال ایجاد یک مضمون می‌باشد. این مرحله به دنبال این موضوع است که چگونه کدهای مختلف می‌توانند برای ایجاد یک مضمون ترکیب شوند. در این مرحله محقق کدهای ناقص یا نامرتب و همچنین کدهای تکراری را کنار گذاشته است تا به این تعداد کد گزینشی دست یابد. در این بخش ۲۰۷ کد استخراجی تکرار شده، و بنابراین این کدها حذف و فقط کدهای متفاوت از هم باقی ماندند. در این مرحله ۲۶۰ کد گزینشی توسط محقق به دست آمده است.

مرحله چهارم) شکل گیری مضامین سازمان دهنده: محقق در این پژوهش ضمن ایجاد مجموعه‌ای از مضامین آنها را مورد بازبینی و بررسی مجدد قرار داد. این مرحله شامل دو مرحله بازبینی و تصفیه و شکل دهی به مضمون‌های سازمان دهنده است. مرحله اول شامل بازبینی در سطح خلاصه‌های کدگذاری شده است. در مرحله دوم اعتبار مضمون‌های سازمان دهنده در رابطه با مجموعه داده‌ها در نظر گرفته شد. در این مرحله محقق در این مطالعه به ۴۴ مضمون سازمان دهنده دست پیدا کرد.

مرحله پنجم) تعریف و نام گذاری مضامین فراگیر: مرحله پنجم زمانی آغاز شد که یک تصویر رضایت بخش از مضامین وجود داشت. محقق در این مرحله، مضامین فراگیر را برای تحلیل ارائه کرده، تعریف نموده و مورد بازبینی مجدد قرار دادند، سپس داده‌ها را تحلیل کردند. با تعریف و بازبینی کردن، ماهیت آن چه که یک مضمون در مورد آن بحث می‌کند مشخص و تعیین شد که هر مضمون فراگیر کدام جنبه از داده‌ها را در خود دارد. در این مرحله محقق در نهایت پس از رفت و برگشت در میان مضامین سازمان دهنده به هفت مضمون فراگیر دست یافت، که در زمینه مورد نظر تحقیق قابل تبیین می‌باشد. در ذیل مضامین سازمان دهنده که مضامین فراگیر از آنها استخراج شده آمده است.

جدول ۱: مضامین فراگیر سازمان دهنده حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضامین پایه
تکنولوژی آموزشی	نرم افزاری	✓ آشنایی با کامپیوتر
		✓ استفاده از فناوری آموزشی
		✓ به کارگیری فناوری آموزشی
		✓ تهیه فیلم های آموزشی
سخت افزار	تجهیزات ICT	✓ منابع مادی و سرمایه‌های مالی
		✓ زیر ساخت‌های فناوری
		✓ کلاس‌ها
نیازسنجی	شناخت نیازها	✓ نیازهای دانش
		✓ توجه به جامعه
		✓ شرایط و نیازمندی‌های جامعه
		✓ نیاز به عنوان یک عیب یا نقص
		✓ توجه به مسائل جامعه
		✓ نیازهای یادگیرنده
✓ نیازهای اجتماعی		
		✓ فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب

✓ واقع‌بینی	✓ همراهِی و حمایت	قابلیت اجرایی
✓ بررسی شکاف موجود	✓ کاربردی بودن الگو	
✓ وضعیت مطلوب و موجود	✓ انتقال مطلوب آموزش	
✓ اجرایی شدن در عمل		
✓ بومی سازی	✓ ترکیب فعالیت‌های آموزشی و	انعطاف پذیری
✓ تجارب سایر کشورها	✓ فعالیت‌های پژوهشی	
✓ میزان تناسب دروس نظری	✓ پویایی لازم	
✓ تبيين مسائل روز	✓ استفاده از نظریه‌ها و الگوهای موفق	تفکر مداوم یا پیوسته
✓ انعطاف پذیری دروس فراگیران	✓ توجه به تحولات محیطی	
✓ فضای آموزشی	✓ کلاس‌ها و فضای آموزشی	تجهیزات فیزیکی و امکانات
✓ تنوع فضای آموزشی	✓ آزمایشگاه	
✓ کفایت فضای آموزشی	✓ مساحت فضای مفید آموزشی	
✓ ویژگی‌ها و شرایط خاص محیط و جذاب آموزشی		
✓ وسایل کمک آموزشی	✓ ابزارهای کمک آموزشی	تجهیزات دانشی
✓ فیلم‌های آموزشی	✓ بهره‌مندی از متخصصان داخلی و خارجی	
✓ بر اساس نیازها و توان و رغبت	✓ فراهم‌کننده	ویژگی‌های فردی
✓ سطح مورد انتظار دانشجویان	✓ یادگیرنده محور	
✓ توجه به نیاز یادگیرنده		
✓ زمینه برای رشد و کسب مهارت‌ها	✓ نرخ گذر	توسعه شخصیتی و ویژگی‌های فراگیران
✓ آماده سازی و پرورش متخصصان و پژوهشگران و متفکران آینده	✓ افت تحصیلی	
✓ توسعه دانش و مهارت‌ها	✓ میانگین معدل و نمرات دانشجویان	
✓ توسعه مهارت‌های ارتباطی	✓ دانشجویان نمونه	
✓ توسعه مهارت‌های عملی و تخصصی		
✓ توجه به نیروهای انسانی	✓ قدرت بیان	
✓ ویژگی‌ها و رویکردها فعالیت‌های آموزشی استادان	✓ تسلط بر مطلب درس	تخصص و مهارت
✓ رویکرد مشارکت محور	✓ ارتباط و تعامل	
✓ متخصصان خارجی	✓ قدرت رهبری و اداره کلاس	
✓ اشراف و تسلط	✓ نحوه برخورد اجتماعی	
✓ تناسب و ارتباط		مدیریت کلامی و ویژگی‌های مدرسان
✓ به روز رسانی توانمندی‌ها	✓ شایستگی‌ها و مهارت‌ها	
✓ شایستگی و تخصص	✓ جذب افراد متخصص	
✓ استخدام و گزینش		شایستگی محوری
✓ بازنگری در محتواهای آموزشی	✓ انطباق دروس عملی و نظری	
✓ اجرای بهینه دوره‌های آموزشی	✓ متناسب با رویکرد توسعه پایدار	
✓ محتواهای دوره‌های آموزشی	✓ توجه به تمامی عناصر برنامه درسی	
✓ متناسب با نیازهای جامعه	✓ روزآمد بودن محتوا	ویژگی‌های محتوا
✓ متناسب با علایق آن فراگیران	✓ کیفیت و اثربخشی آموزشی	
✓ کیفی نگر بودن		
✓ متناسب با آخرین یافته‌های علمی	✓ روش‌های متنوع تدریس	تنوع
	✓ روش‌های یاددهی و یادگیری	

✓	متناسب برنامه کلان آموزش عالی	✓	متناسب با سیاست های کلان و آموزش عالی		
✓	فعالیت های آموزشی بهینه روش های آموزش	✓ ✓ ✓ ✓ ✓	اولویت بندی عدم انحصار تحول دانش تخصصی روز رهیافتی نو و تازه	اثربخشی نوآوری	
					تغییر برنامه ها
					تغییر روش ها
					تغییر محتوا
✓	همپوشانی دروس مختلف متناسب با کارکرد هماهنگی و پیوستگی دروس	✓ ✓ ✓	هماهنگی و همسویی تناسب برنامه درسی با نیازهای جامعه	تناسب	
					استانداردها
					رویکردهای ترکیبی استانداردهای جهانی
✓	وجود دیدگاه ها متعدد برنامه انعطاف پذیر مهارت لازم ورود به بازار تقاضا محور بودن	✓ ✓ ✓	انطباق دروس با آخرین دستاوردهای رشته های تحصیلی برنامه تفصیلی	انعطاف پذیری کاربردی	
					دریافت بازخورد
					اجرا نظارت و ارزشیابی نظارت
✓	فرایند ارزشیابی ارزشیابی پیشرفت شیوه های متنوع سنجش و ارزشیابی پیشرفت	✓ ✓ ✓	ارزشیابی ترکیبی دانشجویان ارزشیابی تشخیصی تکوینی و پایانی	ارزشیابی	
					اجرایی بودن
					عملی ساختن دانش ارزیابی واقعی ساختار
✓	اطلاع رسانی اهداف نقد	✓ ✓	تحلیل، تجزیه و تحلیل	توزیع اطلاعات	
					تفکر انتقادی
					رهیافتی نو و تازه نگرشی واقع بینانه خلاقیت و نوآوری در تدریس توجه به همه افکار
✓	آزادی آکادمیک عدم تمرکزگرایی منحصر به فرد بودن مطالب	✓ ✓ ✓	تحول آفرینی تغییر نگرش و نگاه	ریسک پذیری	
					توجه به سایر الگوها توجه به نظریات کشورهای دیگر
					اهداف بلند مدت
✓	اهداف درست کیفی نگر	✓ ✓ ✓	ماموریت درست تغییر هدف	اهداف بلند مدت	
					اهداف کوتاه مدت
					روشن بودن اهداف تطابق اهداف در دسترس بودن اهداف
✓	چشم اندازها متناسب دستیابی به یک انسان ایده آل	✓ ✓	بازنگری هدف غائی دانشگاه رسالت ها و مأموریت های دانشگاه	آینده نگری	
					مشارکت فعال
					مشارکت اعضای هیئت علمی و محققان
✓	همکاری	✓	یادگیری بر اساس تعامل همیاری مشارکت	مشارکت فعال	

روش های مشارکتی	✓	روش های مشارکتی	✓	
روش های تعاملی	✓	روش های تعاملی	✓	
مشارکت دانشجویان	✓	مشارکت دانشجویان	✓	
تفکر انتقادی	✓	سعه صدر	✓	مهارت نرم
ریسک پذیری	✓	خلاقیت	✓	
همیاری مشارکت	✓	استقلال طلبی	✓	
تفکر جانبی	✓	اعتماد به نفس	✓	
		کارآفرینی	✓	
ایجاد هویت	✓	استقلال طلبی	✓	ایجاد انگیزه
ارتباط عاطفی	✓	اعتماد به نفس	✓	
مشاوره و رفع مشکلات علمی	✓	عوامل انگیزه ساز	✓	
تحرک و اشتیاق	✓	اختیار در انتخاب	✓	
برخورد اجتماعی	✓	اعتماد و اعتبار	✓	
مشاوره و رفع مشکلات علمی	✓	ایجاد جایگاه	✓	
		ارزش آفرینی	✓	
به کار گیری تجارب	✓	سمینارها و همایش داخلی	✓	سمینار و همایش
دعوت صاحب نظران	✓	سمینارها و همایش بین المللی	✓	
تعامل علمی و فرهنگی سازنده	✓	مسابقات علمی	✓	
تبادلات علمی	✓	بازدیدهای علمی و اردوهای علمی فرهنگی	✓	
تهیه مقاله های جدید	✓	گردش های علمی و فرهنگی	✓	
نگاه نظام مند	✓	تعامل بین محقق و دانشگاه	✓	تعامل بین محقق و جامعه
جزیره ای نبودن	✓	پیوند بین پژوهش و عمل	✓	
فاصله بین دانشگاه و جامعه	✓	برطرف کردن شکاف	✓	
ارتباط درون رشته	✓	ارتباط بین تحقیق و تدریس	✓	
		بودجه	✓	حمایت مالی
سرمایه گذاری	✓	نو سازی سازمانی از لحاظ امکانات	✓	
منابع مالی	✓	کاهش فابل توجه هزینه ها	✓	
مسائل اجتماعی	✓	نیازهای اجتماعی	✓	حمایت اجتماعی
نگاه انسانی اجتماعی	✓	مهارت های اجتماعی	✓	
چایگاه علوم انسانی	✓	برخورد اجتماعی	✓	
عدم بوراکراسی	✓	نقشه جامع	✓	حمایت ساختاری
مدل خاص هر رشته	✓	تعیین مرزها	✓	
توجه به تعادل عرضه و تقاضا	✓	برنامه درسی بومی	✓	
استراتژی تمرکز زدایی	✓	ساختار دانشی مشخص	✓	
محدودیت زمانی	✓	توجه به همزمان بودن در ارائه خدمات	✓	حمایت زمانی
توجه به زمان	✓	توجه به نبود محدودیت مکانی	✓	
بهره گیری ز زمان	✓	در ارائه خدمات	✓	
		قابلیت دسترسی	✓	
مسائل ساسی	✓	عدم منافات با قوانین	✓	قوانین موجود
مسائل مذهبی	✓	هم راستا و مکمل	✓	
سوگیری ها	✓	همخوانی و هماهنگی	✓	
حمایت از حریم خصوص	✓	هماهنگی و همسویی	✓	
حق مالکیت فکری	✓	مسائل اجتماعی	✓	
		مسائل فرهنگی	✓	
مطالعات عمیق	✓	توجه به نیروهای انسانی	✓	معیارهای مورد نظر
تمرکز بر یک حوزه	✓	نیازهای فردی و اجتماعی	✓	برنامه درسی ملی

پژوهش و تحقیق

حمایت و پشتیبانی

اسناد بالادستی

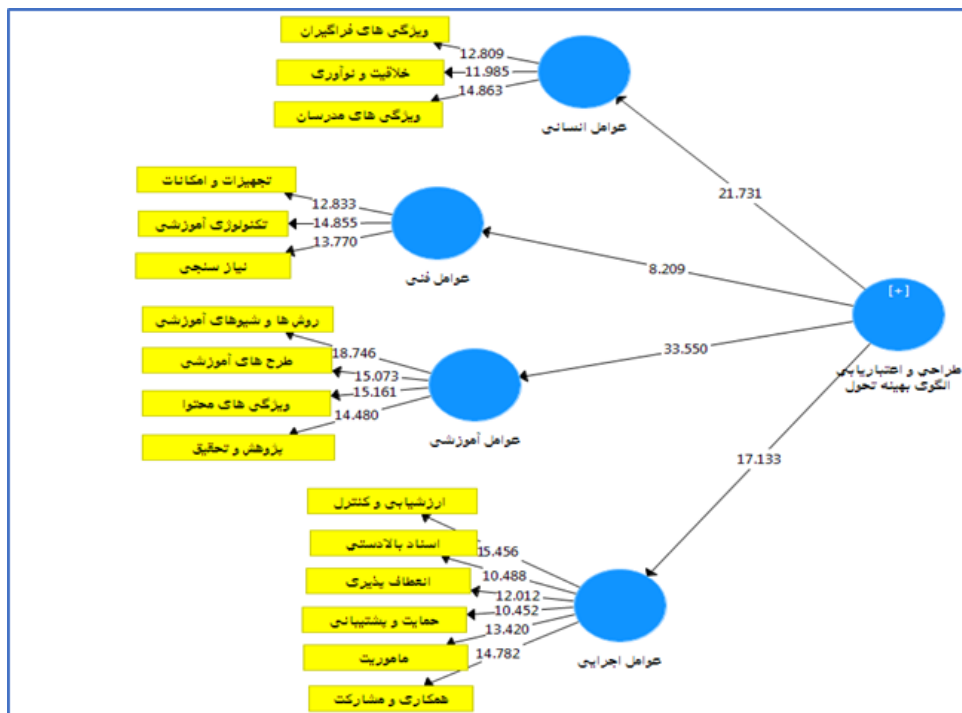
	ترکیب دروس	
	یادگیری سبکها	✓
	غرب زدگی	✓
نگاه ایدئولوژیک	توجه به اصول اخلاقی	✓
نظریه پردازی داخلی	توجه به مبانی دینی	✓
	مضامین اخلاقی	

در جدول ۲ آمار توصیفی مولفه‌های استخراجی در قسمت زیر نمایش داده شده است. نتایج نشان می‌دهد که میانگین متغیرها در بازه ۳ تا ۴ قرار گرفته‌اند و همچنین مقادیر انحراف معیار کمتر از یک می‌باشد.

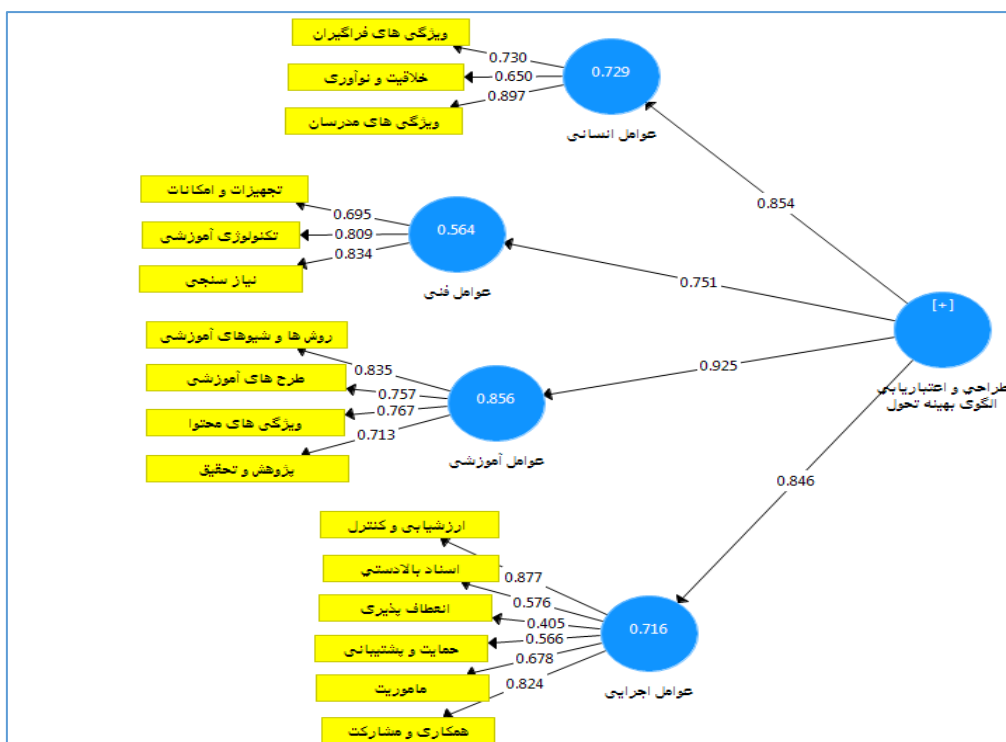
جدول ۲. توصیف آماری متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
تکنولوژی آموزشی	۵۰	۳/۹۷	۱/۰۴	۱	۵
نیازسنجی	۵۰	۳/۲۹	۰/۸۸	۱/۳۳	۴/۸۳
انعطاف پذیری	۵۰	۳/۹۷	۰/۸۰	۱	۴/۸۳
تجهیزات و امکانات	۵۰	۳/۶۳	۰/۸۳	۱/۸۳	۵
ویژگی‌های فراگیران	۵۰	۳/۲۸	۰/۷۳	۱/۵۰	۵
ویژگی‌های مدرسان	۵۰	۳/۲۰	۰/۶۸	۱/۴۴	۴/۶۷
ویژگی‌های محتوا	۵۰	۳/۴۱	۰/۷۵	۱/۲۲	۴/۷۸
روش‌ها و شیوه‌های آموزشی	۵۰	۳/۰۲	۰/۷۲	۱/۱۴	۴/۳
طرح‌های آموزشی	۵۰	۳/۱۵	۰/۷۹	۱/۳۳	۴/۴۴
ارزشیابی و کنترل	۵۰	۳/۱۹	۰/۶۸	۱/۶۴	۴/۵۵
خلاقیت و نوآوری	۵۰	۳/۲۵	۰/۶۸	۱/۵۶	۴/۴۴
ماموریت	۵۰	۳/۵۹	۰/۶۶	۲	۴/۵۷
همکاری و مشارکت	۵۰	۳/۵۱	۰/۶۷	۱/۸۹	۴/۸۹
پژوهش و تحقیق	۵۰	۳/۲۱	۰/۹۲	۱	۴/۸
حمایت و پشتیبانی	۵۰	۳/۲۱	۰/۸۱	۱/۳۱	۴/۶۹
اسناد بالادستی	۵۰	۳/۱۱	۰/۷۲	۱/۵۷	۴/۷۱

در ادامه مدل نهایی استخراج شده در بخش کیفی با استفاده از آزمون معادلات ساختاری اندازه‌گیری شده است.

شکل ۱. تحلیل عاملی تاییدی در حالت معناداری

شکل ۲. تحلیل عاملی تاییدی در حالت استاندارد

با توجه به اینکه مقادیر معناداری بیشتر از ۱/۹۶ کسب شده بنابراین مدل تایید شده است. در ادامه به بررسی شاخص^۱ SRMR و NFI^۲ پرداخته می‌شود:

جدول ۳. برازش مدل

شاخص‌های برازش مدل	مدل برآوردی
ریشه میانگین مربعات باقی مانده استاندارد شده (SRMR)	۰/۰۶۴
شاخص برازش هنجار شده (NFI)	۰/۰۹۳

با توجه به نتایج کسب شده یعنی بزرگتر بودن هر دو شاخص، ریشه میانگین مربعات باقی مانده استاندارد شده (SRMR) و شاخص برازش هنجار شده (NFI) از مقدار استاندارد می‌توان بیان کرد که این دو شاخص در حد قوی وجود دارند. به عبارت دیگر مدل دارای برازش مطلوبی است. به منظور رتبه‌بندی هر یک از مولفه‌ها مرتبط با طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول، از آزمون فریدمن استفاده شده است، که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. میانگین رتبه آزمون فریدمن بررسی متغیرهای پژوهش

رتبه	میانگین	ابعاد	رتبه	میانگین	ابعاد
۱۲	۷/۷۲	طرح‌های آموزشی	۱۵	۶/۷۴	تکنولوژی آموزشی
۹	۸/۲۱	ارزشیابی و کنترل	۵	۸/۹۳	نیازسنجی
۱۰	۸/۱۶	خلاقیت و نوآوری	۱۶	۶/۴۴	انعطاف پذیری
۲	۱۰/۵۷	ماموریت	۳	۱۰/۵۲	تجهیزات و امکانات
۱	۱۰/۸۳	همکاری و مشارکت	۶	۸/۶۳	ویژگی‌های فراگیران
۷	۸/۵۵	پژوهش و تحقیق	۸	۸/۳۸	ویژگی‌های مدرسان
۱۱	۸/۱۵	حمایت و پشتیبانی	۴	۹/۷۶	ویژگی‌های محتوا
۱۳	۸/۳۴	اسناد بالادستی	۱۴	۶/۸۹	روش‌ها و شیوه‌های آموزشی

^۱. Standardized Root Mean Square Residual

^۲. Normed Fit Index

بر همین اساس و با توجه به جدول ۴ عامل همکاری و مشارکت با میانگین رتبه‌ی ۱۰/۸۳ در رتبه‌ی اول و عوامل ماموریت با مقدار ۱۰/۵۷، تجهیزات و امکانات با مقدار ۱۰/۵۲، ویژگی‌های محتوا با مقدار ۹/۷۶ و نیاز سنجی نیز با مقدار ۸/۹۳ به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج اولویت بندی نشان داد که بیشترین میانگین مربوط به همکاری و مشارکت، ماموریت و تجهیزات و امکانات می باشد.

جدول ۵ آزمون معنی‌داری فریدمن را نشان می‌دهد.

جدول ۵. معنی‌داری آزمون فریدمن

مقادیر محاسبه شده	تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی	معنی‌داری
شاخص‌های آماری	۵۰	۶۳/۳۳۱	۱۵	۰/۰۰۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، کای اسکوئر برابر ۶۳/۳۳۱ و با سطح معنی‌داری کوچک‌تر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد؛ بنابراین فرض H_1 در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌شود. پس می‌توان گفت میان ابعاد شناسایی شده برای طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول رتبه‌های یکسانی وجود ندارند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، طراحی و اعتباریابی الگوی بهینه تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی در نظام آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران است. برای این منظور از مصاحبه نیمه ساختارمند (عمیق) جهت گردآوری داده‌ها استفاده شد جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مضمون (Bravn & Clarke, 2013) استفاده شده است؛ در مرحله کد گذاری اولیه ۴۶۷ کد اولیه از مصاحبه‌ها استخراج شد. سپس در مرحله شناسایی تم‌ها با توجه به اینکه ۲۰۷ کد استخراجی تکراری بود، این کدها تلفیق و فقط کدهای متفاوت از هم باقی مانده و مجموعاً ۲۶۰ کد توسط محقق به دست آمد و در نهایت ۴۴ مضمون سازمان دهنده و ۱۶ مضمون فراگیر شناسایی و استخراج شد. مضامین فراگیر بدست آمده عبارتند از: ۱- تکنولوژی آموزشی، ۲- نیاز سنجی، ۳- انعطاف پذیری، ۴- تجهیزات و امکانات، ۵- ویژگی‌های فراگیران، ۶- ویژگی‌های مدرسان، ۷- ویژگی‌های محتوا، ۸- روش‌ها و شیوه‌های آموزشی، ۹- طرح‌های آموزشی، ۱۰- ارزشیابی و کنترل، ۱۱- خلاقیت و نوآوری، ۱۲- ماموریت، ۱۳- همکاری و مشارکت، ۱۴- پژوهش و تحقیق، ۱۵- حمایت و پشتیبانی و ۱۶- اسنادبلا دستی. نتایج اولویت‌بندی مولفه‌ها نیز نشان داد که بیشترین میانگین مربوط به همکاری و مشارکت، ماموریت و تجهیزات و امکانات می باشد.

آموزش عالی به عنوان نظامی اجتماعی نیازمند مشارکت و همکاری همه اجزای نظام است. این نظام بدون مشارکت مؤثر مردم و کارکنان در ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و عاطفی نمی‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را به خوبی عملی سازد. اگرچه مشارکت در امور آموزش عالی از روزگاران گذشته تاکنون به صورت‌های گوناگون انجام شده و در هیچ دوره‌ای تعطیل نگشته است، در مقابل تداوم و استمرار این امر، آنچه امروز بیش از هر زمان دیگر ضرورت دارد بررسی ویژگی‌های مشارکت و آسیب‌شناسی آن است. به این سبب است که بسیاری از پژوهندگان و متخصصان موضوع مشارکت معتقدند که این اصطلاح، مفهوم تازه‌ای نیست، اما باید آن را با دیدی نو نگریست. این اصطلاح شیوه‌ای است از اداره امور متناسب با نیروهای جدید و قدرتمند فعال دنیای کنونی. هدف مشارکت، از نظر اقتصادی افزایش بهره‌وری، از نظر روانی، به رسمیت شناختن ارزش‌های انسانی و از نظر اجتماعی، تقویت حس همکاری افراد از طریق اختیار دادن به آن‌ها در فرایند تصمیم‌گیری می‌باشد که موجب می‌شود از تعارضات موجود کاسته شود و طرفین، با داشتن حق و فرصت مساوی برای تبادل نظر و تصمیم‌گیری درباره مسائل، خود را متعلق به گروه واحد بدانند. در مشارکت تمام افراد شایستگی‌های نوینی در خودشان می‌پرورند. این شایستگی‌های محوری عبارت‌اند از: خودمدیریتی، تفکر انتقادی، مهارت‌های انسجام‌آفرین ارتباطی، قابلیت یادگیری دو جانبه و تصمیم‌گیری

انعطاف‌پذیر که از شروط لازم برای مشارکت موفقیت‌آمیز محسوب می‌شود و همه انسان‌ها به آن نیاز دارند. یکی دیگر از عواملی که زمینه را برای مشارکت در سازمان‌ها مهیا می‌سازد وجود بستر فرهنگی مناسب در سازمان‌هاست؛ یعنی قبل از اینکه افراد را به شرکت در فعالیت‌های سازمان ترغیب و تشویق کنیم، باید کاری کنیم که افراد نگرش و طرز تفکر مناسبی از کار گروهی و مشارکت داشته باشند؛ به طوری که بتوانند در مقابل اختلاف نظر، انتقادات و سلیقه‌های مختلف از خود انعطاف نشان دهند. مشارکت تابع نگرش است، که عبارت است از حالت عاطفی مثبت یا منفی نسبت به موضوعی. برای ایجاد مشارکت مؤثر باید جامع‌ترین نگرش را در کلیه ابعاد در مخاطبان ایجاد کرد؛ به طوری که مخاطب آگاهی، اطلاعات و حقایق لازم را برای شناخت زمینه‌های اجتماعی مشارکت به دست آورد، و نحوه طراحی و ارائه برنامه‌ها علاقه‌مندی لازم را برای قبول مسئولیت‌های اجتماعی در فرد به وجود آورد و در نهایت برنامه‌ها بتواند مخاطب را برای مشارکت مؤثر در صحنه‌های اجتماعی آماده کند. مسلماً برای ایجاد این آمادگی، مؤثرترین طریقه، ایجاد موقعیت‌های اجتماعی و صحنه‌های علمی است تا مشارکت را منطقی، واضح و لمس‌پذیر سازد (Kuh, 2012). برنامه درسی یکی از عوامل مهم در نظام دانشگاهی است که در کیفیت آموزشی این نظام نقش بسزایی دارد و نیز در تحقق اهداف و رسالت‌های کمی و کیفی نظام آموزش عالی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. برنامه درسی در توفیق یا شکست نظام آموزش عالی نقش مهمی ایفا می‌کند، چرا که آئینه تمام‌نمای میزان کیفیت آموزش عالی و بازتاب پاسخگو بودن دانشگاه‌ها در قبال جامعه و بازار کار است. بر این اساس، برنامه درسی به عنوان قلب تپنده آموزش به دنبال تحقق اهداف متعالی آموزش عالی است. بی‌توجهی به الگوی برنامه درسی متناسب با نظام آموزش عالی یکی از عوامل نارسایی آموزشی در جامعه است. ایجاد تحول در علوم انسانی با تاکید بر برنامه درسی سطوح بالایی از مشارکت دانشجویان و اساتید را ارتقا می‌دهد (Bovil, 2020). ابتکاراتی مانند ایجاد مشترک برنامه درسی و مشارکت دانشجویان و اساتید در یادگیری و تدریس توسط برخی به عنوان روشی خاص برای کار در آموزش عالی در نظر گرفته می‌شود، با این حال این شیوه‌ها بسیار گسترده می‌شوند (Moore-cherry, 2019). از آنجایی که همکاری و مذاکره مستلزم روابط مثبت بین دانشجویان و اساتید است، فرآیندهای گفت‌وگوی چگونگی تقسیم قدرت اساتید و دانشجویان برای مذاکره در مورد برنامه درسی را تشکیل می‌دهند. فرآیندهای ایجاد مشترک کار با یکدیگر بر اساس ارزش‌های مشترک، روابط کاری قوی‌تر بین دانشجویان و اساتید و بین دانشجویان و سایر دانشجویان از طریق یادگیری رسمی و غیررسمی از همتایان را ترویج می‌کند. ایجاد تحول در برنامه درسی می‌تواند یادگیری و آموزش معتبر را از طریق روش‌های کار مرتبط فرهنگی و شخصی ترویج کند. همچنین قابل توجه است که دانشجویان و اساتید اغلب فرآیندهای ایجاد برنامه درسی را بسیار لذت‌بخش، معنادار و با ارزش در عصر حاضر شاهد یک تغییر پارادایم در برنامه درسی از برنامه درسی سنتی به برنامه درسی در حال ظهور می‌باشیم. برنامه درسی سنتی با دانستن دانش، ارتباطات نوشتاری، مهارت‌های دیسپلینی، جهت‌گیری عقلایی، مسأله‌سازی، دانش به عنوان فرایند، فهمیدن، مفهوم محوری، دانش محوری، یادگیری محض و یادگیری مبتنی بر مطلب و قضیه مشخص می‌باشد. در مقابل برنامه درسی در حال ظهور دارای ویژگی‌های متعارضی از قبیل دانستن چگونگی، ارتباطات شفاهی، مهارت‌های قابل انتقال، جهت‌گیری عملی، دانش به عنوان محصول، اطلاعات، مسأله/ بحث محور، تکلیف/ وظیفه محوری، یادگیری کاربردی و یادگیری تجربی می‌باشد. بر این اساس تغییر در برنامه درسی بیش از پیش ضروری می‌نماید. متأسفانه به رغم اهمیت برنامه درسی در نظام آموزش عالی، میزان توجه به آن‌ها کافی نیست و حتی تلاش و همت لازم برای بررسی، ارزشیابی، اصلاح و تغییر آن‌ها در دستور کار قرار نگرفته است. یکی از دلایلی که برنامه ریزان درسی کمتر به سمت تغییر برنامه درسی می‌روند ماهیت استرس‌زای خود تغییر برای افراد درگیر در فرایند تغییر به ویژه مجریان می‌باشد. در واقع، نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این است که انگیزه اصلی تغییر برنامه درسی بایستی در نهایت بهبود یادگیری دانشجویان باشد.

این پژوهش دارای محدودیت‌هایی است از جمله جدید بودن موضوع پژوهشی و کمبود پیشینه پژوهشی علیرغم بررسی‌های مختلف. محدودیت مربوط به کار در حوزه پژوهش‌های کیفی است. پژوهش حاضر علی‌رغم محدودیت‌هایی که دارد می‌تواند پیشنهادها را کاربردی هم داشته باشد. برای نمونه در زمینه مدرسان و جذب هیات علمی در نظام آموزش عالی نیاز مبرم به جذب و گزینش هیات علمی توانمند و به ویژه جهت تدریس در برنامه درسی علوم انسانی به اساتید تحصیل کرده و تدریس نموده در این مقطع نیاز مبرم وجود دارد. در زمینه برنامه درسی و محتوا با توجه به نظرات دانشجویان و اساتید، به چابک‌سازی و ضرورت بازنگری مبتنی بر توانمندسازی مهارت‌ها و

صلاحیت های حرفه‌ای اساتید و تاکید بر عمل فکورانه نیاز دارد. برقراری سیستمی جهت پذیرش و بررسی پیشنهادات است بگونه ای که به عنوان باور و ارزش در حفظ و بالا بردن حرمت و ارزش وجودی نیروی انسانی در فرهنگ سازمانی و اعماق اندیشه و تفکر افراد نهادینه شود. همچنین الگوی ارائه شده به عنوان چهارچوبی برای ایجاد برنامه درسی مشترک در زمینه خلاقیت و همکاری در آموزش عالی، همچنین ارزش آفرینی مشترک در محیط های آموزشی می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند می باشد. نویسندگان مقاله از همه کسانی که در انجام این پژوهش به هر طریق ممکن مساعدت و یاری رساندند تقدیر و تشکر می نمایند. تمامی اصول اخلاقی در مقاله حاضر مد نظر قرار گرفته است و همه شرکت کنندگان در جریان هدف تحقیق و مراحل اجرای آن قرار گرفتند و از اینکه اطلاعات آنها در نزد پژوهشگر محرمانه مانده است اطمینان حاصل کردند.

حامی مالی

این مقاله هیچگونه حامی مالی نداشته است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- Amin Khandaghi, M. Jameh Bozorgh, M. (2012). *A reflection on the dimensions of desirable content in teacher education curricula and its examples for the curriculum of Iran's teacher education system*. Unpublished master's thesis of the curriculum of Ferdous University of Mashhad. (Persian)
- Altbach, P (2014). Comparative Studies in Higher Education in: Postlethwaite; in (ed). *The Encyclopedia of comparative Education and National System of Education*, pp 6- 7.
- Azizi, N. (2009). Examining the Challenges and Inadequacies of University Education, *Iranian Journal of Higher Education*, "in the field of humanities, a reflection on students' opinions. *Iranian Journal of Higher Education*, 1(2), 7-32. (Persian)
- Azzopardi, E., & Nash, R. (2012). A critical evaluation of importance-performance analysis. *Tourism Management*, 35, 222-233. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.07.007>
- Barghi I., Maleki H., Abbaspour A., Zare'i E., Seraji F. (2014). Designing and Validation of Favorable Problem-Based Curriculum Pattern in E-Learning Universities A Combinational Study. *Educ Strategy Med Sci*, 7 (1), 63-68. <http://edcbmj.ir/article-1-490-fa.html> (Persian)
- Barnett, R.; Coate, K. (2019). *Engaging the curriculum in higher education*. Maidenhead: SRHE/OpenUniversity Press.
- Bovill, C. (2020). Co-creation in Learning and Teaching: The Case for a Whole-Class Approach in Higher Education. *Higher Education* 79, 1023–1037.
- Braun, Virginia, Clarke, Victoria (2013), Using thematic analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology*, Vol.2, No.6(June 2013)77-101. [doi:10.1080/03057640050005762](https://doi.org/10.1080/03057640050005762)

- Elhamian, N., Hajihosinnezhad, Gh., Mosapor, N., Kian, M. (2019). Designing the implementation model of the teacher training curriculum based on the educational documents of the Islamic Republic of Iran. *Research in educational systems*, 13(46), 145-161. <https://doi.org/10.22034/jiera.2019.188169.1896>. (Persian)
- Heydari Sh. (2020). Identifying, compiling and validating indicators and rating dimensions of universities and higher education institutions. *Educational planning studies*, 8(15), 229-251. <https://doi.org/10.22080/eps.2019.2500>. (Persian)
- Journal of Applied Education Ledership (2022). Designing the model of internship curriculum for university technical engineering courses, 4(13), 59-78. <https://doi.org/10.22098/ael.2023.12332.1230>. (Persian)
- Jedeskoy, G & Nissen, J (2004). ICT in the classroom: IS doing more important than knowing? *Education & information technologies*, (9), 1, 1- 40. doi.org/10.1023/B:EAIT.0000024260.17501.e6
- Kuh, G. D (2012). Student Success in College: Creating Conditions That Matter. San Francisco, CA:Jossey-Bass. doi: 10.4236/am.2012.36076
- Khosravi, M, Fathi Vajargah, K, Maleki, H, Norozi, D.(2016). An analysis of Acceptance of Curriculum Innovations in the Higher Education System: A Case Study of the Iranian Universities Curriculum Revision Bylaw.9(27), 136-138. <https://civilica.com/doc/720172/>.(Persian)
- Khosropanah, A. (1402). Transformation in human sciences and its role in the progress of Islamic Iran, Conference on Transformation in Human Sciences, Arak University. (Persian)
- Marefvand, Z., Shams GH., Sabagian Z., (2018). Pathology of the learning culture of humanities students. *Journal of Education and Learning Studies*, 10(1), 131-167. <https://doi.org/10.22099/jsli.2018.4919>. (Persian)
- Mehrmohammadi, M. (2012). *Rethinking the teaching-learning process*. Publisher: School.ed.6. (Persian)
- Moore-Cherry, N. (2019). "Pedagogical Partnerships, Identity Building and Self-Authorship in Geography Higher Education." In *Handbook for Teaching and Learning in Geography*, edited by H. Walkington, J. Hill, and S. Dyer, 314–328. <https://doi.org/10.4337/9781788116497.00033>
- Mirshah Jafari, I. & Kalbasi, A. (2009). "Moral-based curriculum view based on character education. *Moral Knowledge*, 1(1): 171-194. <http://dx.doi.org/10.11591/ijere.v1i3.25122>. (Persian)
- Norman Rudhumbu¹, Jonathan Mswazie² and Cosmas Maphosa (2016) A model for planning and implementing curriculum change in private higher education in Botswana. Fullan, Michael. *European Journal of Training and Development Studies* Vol.3, No.1, pp.1-22, February. ISSN 2057-5238(Print), ISSN 2057-5246 Online
- Pariad, R., and Maleki B. (2016), the position of third world countries in the publication of world scientific productions (case study: Iran), National Congress of Humanities: Today's Situation, Tomorrow's Prospects, Tehran, Istfand Mah. <https://civilica.com/doc/100591>. (Persian)
- Piri, R., Adib, Y. (2018). The optimal model of the curriculum for the pre-primary period. *Journal of Educational Sciences*, 5, 53-82. (Persian)
- Salimi Kochi, I. (2013) Transformation in the existing humanities and the advantages of processivism. Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies. *Cultural Engineering*, 76, 145-134. (Persian)

- Teichler, U, (2015). Higher Education Research, International, Encyclopedia of the social & Behavioral Sciences, 2nd edition, 20. 862- 869. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0_50
- Teichler, C., Ritter, L. J., & Wisse Gonzales, C. (2022). *Cultivating a collaborative culture for ensuring Sustainable Development Goals in higher education: An integrative case study*. Sustainability, 14(3), 12-37. <https://doi.org/10.3390/su14031273>